

Afetler ve Kentleşmenin Neoliberal Dönüşümü

Aynur Özüğurlu*

Özet

Bu çalışma afet olgusunu kapitalizmin kentsel coğrafyayı nasıl dönüştürdüğü sorusuna bağlı olarak tartışmaktadır. Bu nedenle öncelikle kapitalist kentleşme süreçleriyle ilişkisi açısından afetin sosyolojik anlamı üzerine durulmakta ardından bu ilişkiyi kapitalist kentleşmenin son 30 yılda geçirdiği neoliberal dönüşümlerin eleştirisi zemininde incelemeyi denemektedir. Bu çalışmada neoliberal kentleşmenin tahripkar sonuçları karşısında toplumsal ihtiyacı ve kamu yararını esas olan bir kent planlamasının taşıdığı hayati önem vurgulanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Afet Sosyolojisi, Neoliberal Kentleşme, Kentsel Dönüşüm.

Disasters and Neoliberal Transformation of Urbanization

Abstract

This study aims to discuss the phenomena of the disasters in relation to the question of how capitalism transforms the geography of cities. Firstly, sociological meaning and context of disasters, thus, would be taken into analysis in respect to capitalist urbanization processes. Then critical analysis of the relations between disasters and capitalist urbanization would be based on neoliberal transformation of urbanization for the last 30 years. In confrontation with the ruin of neoliberal urbanization, this study emphasizes vital importance of urban planning fabricated on public benefits and social needs.

Keywords: Sociology of disaster, neoliberal urbanization, urban transformation.

* Yrd. Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi, Felsefe Bölümü, :E-posta: aynurozugurl@yahoo.com.

Afetler ve Kentleşmenin Neoliberal Dönüşümü

Afetlerle kentbiliminin ilişkisi, şüphesiz bir yanıyla, kentsel politikalarla ‘çevre sorunları’ arasındaki bağların araştırılmasını gerektir. Sosyal bilimler literatüründe yaklaşık yüzyıllık bir mesele olan bu ilişkinin, yine de, kentsel mekanın sosyo-ekolojik dönüşümlerini yeterince kavrayabildiği söylenemez. Çünkü kentsel coğrafya basitçe fiziki bir oluşum değil, kapitalistleşme sürecinde doğrudan üretim aracı haline gelmiş sosyo-politik bir yaratımdır. Kapitalizmin kentsel mekanı kendi mantığına göre nasıl düzenlediği sorusu ele alınmadan, ne kentleşmenin dinamiklerini açıklayabilmek ne de örneğin, afetlerle kentsel politikalar arasındaki bağları keşfedebilmek mümkündür. Bu konu, yazık ki sosyal bilimler literatüründe kentleşme ve ‘çevre sorunları’ kadar eski bir tarihe sahip değildir¹. Bunun yarattığı kavramsal kısıtlılık, üstelik afet olgusunun Türkiye’de sosyal bilimlerin ilgi alanına yeni girdiği düşünülürse, hem bir engeldir ama hem de kapitalist kentleşme ile kentsel ekolojinin ilişkisine dair ciddi bir araştırma gündeminin önümüzde hala beklediğini göstermektedir.

Türkiye’de afetlerin sosyolojik bir problem olarak ele alınmasının tarihi çok yenidir; bu alanda yapılmış ilk sosyolojik çalışmalar ancak 1990’lı yılların sonlarına uzanmaktadır.² 1999 Marmara Depremi afet araştırmalarının içeriği ve yönelimi açısından da bir dönüm noktası oluşturmuş görünmektedir. Bu deprem bir yandan, afetleri sonuçları toplumsal olan ‘doğal’ bir olgu olarak inceleme eğilimine sahip fenbilimcilerin aksine, afetin kendisine toplumsal bir olgu olarak yaklaşan sosyolojik araştırmaların yükselişine neden olmuştur. Bir yandan da afetleri devlet-sivil toplum ilişkisinin ve demokrasi sorunun bir konusu haline getirerek yeni tartışma alanları yaratmıştır.³ Her ne kadar özellikle mimarlık literatürü afet sonrası konut yapımı ve mekan planı bakımından 1970’ler öncesine uzanan bir birikime sahip olsa da afetlerin bir kentleşme ve planlama sorunu olarak ele alınmasının geçmişi,⁴ Marmara Depremiyle yaşıtlı sayılabilir⁵.

- 1 E. Swyngedouw ve N.C. Heynen (2003) “Special Issue: Urban Political Ecology, Justice and the Politics of Scale”, *Antipode*, 35(5): 898-918.
- 2 Örneğin bkz. Bahattin Akşit ve N. Karancı (1999) “A Case Study from Dinar and Bursa (Turkey)”, *The Australian Journal of Emergency Management*, 13(4): 35-9; Aytül Kasapoğlu ve M. Ecevit (2001) *Deprem’in Sosyolojik Araştırması*, Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları, No. 8. ; Metin Özügürlü (2000) “17 Ağustos Körfez Depremi: Yıkıntıların İçinden Notlar”, *Mülkiye*, XXIV(220): 323-38.
- 3 Bu konuda örneğin bkz. K. Jalali (2002) “Civil Society and the State: Turkey after the Earthquake”, *Disasters*, 2002, 26(2): 120-39; P. Kubicek (2002) “The Earthquake, Civil Society and Political Change in Turkey: Assessment and Comparison with Eastern Europe”, *Political Studies*, 50: 761-78.
- 4 P. Baradan, (2008) “Review of Literature for the Concept of Post-Disaster Housing in Turkey”, *G.U. Journal of Science*, 21(2): 43-49.
- 5 Örneğin bkz. B. Sengezer ve E. Koç (2005) “A critical analysis of earthquakes and urban planning in Turkey”, *Disaster*, 29(2): 171-194.

Bu çalışma sözkonusu kavramsal kısıtlılık altında, afet olgusunu kapitalizmin kentsel coğrafyayı nasıl dönüştürdüğü sorusuna bağlı olarak tartışmayı amaçlamaktadır. Bu nedenle, öncelikle, kapitalist kentleşme süreçleriyle ilişkisi açısından afetin sosyolojik anlamı üzerine düşünmekte, ardından, bu ilişkiyi kapitalist kentleşmenin son 30 yılda geçirdiği neoliberal dönüşümlerin eleştirisi zemininde incelemeyi denemektedir.

Afetin Sosyolojik İçeriği Üzerine

Özellikle kent çalışmalarıyla ilişkisi bakımından afet olgusunda birbiriyle ilişkili şu üç noktanın kritik olduğu söylenebilir:

Birincisi, afeti sosyolojik olarak kavramak demek, şüphesiz ki öncelikle, afeti toplumsal yapı ve süreçlerin bir parçası olarak ele almak demektir. Afetlerle toplumsal yapı arasındaki ilişki kaçınılmaz görünmesine rağmen, bu kavrayış afetin sosyolojik anlamını her zaman temsil etmiş değildir. Sosyal bilimlerde ilk sistematik ve yaygın afet çalışmalarının başlangıcını oluşturan erken 1950’lerde sorun, daha çok, ‘doğa olayı’ gibi ‘dışsal’ bir faktörün toplumsal hayat üzerinde yarattığı beklenmedik, ani ve plansız etkiler olarak incelenmiştir.⁶ Özellikle sosyolojinin ‘toplumsal düzen’ kavramına olan disipliner bağlılığı hatırlanırsa, afet araştırmalarının genel yönelimi, uzunca bir süre, mevcut toplumsal sistemin afet nedeniyle ‘sıradışı’ biçimde parçalanmasından kaynaklanan sorunlara, dolayısıyla, ‘normal’ olana yeniden uyumun sağlanmasına dönük olmuştur.⁷ Afet kavramında işlevselci-yapısal yaklaşımın egemenliğini kıran ve paradigma değişimi yaratan gelişmeyi, yazık ki, önemli ölçüde, 20. yüzyılın sonlarından itibaren küresel düzeyde hatırı sayılır biçimde yükselen ‘doğal’ ve ‘teknolojik’ felaketsel borçluyuz.⁸ Geçmiş 30 yılda, sadece sayısıyla değil neden olduğu ölümlerin ve yarattığı yıkımların çapıyla da büyük olan afetlerin varlığı, basitçe, ‘doğanın’ toplumsal olana dışsal kabul edilemeyeceği gerçeğinin de varlığı anlamına gelmiştir.

Bu gerçek, afetleri toplumsal yapıdaki çelişkilerin maddi bir ifadesi⁹ ya da

6 G. A. Kreps (1984) “Sociological Inquiry and Disaster Research”, *Annual Review of Sociology*, 10: 309-30; G. A. Kreps (1985) “Disaster and the Social Order”, *Sociological Theory*, 3(1): 49-64.

7 J. Kathleen Tierney (2007) “From the Margins to the Mainstream? Disaster Research at the Crossroads”, *Annual Review of Sociology*, 33: 503-25.

8 D. Brunson ve J. Steven Picou, (2008) “Disasters in the Twenty-First Century: Modern Destruction and Future Instruction”, *Social Forces*, 87(2): 983-91

9 Örneğin bkz. A. Oliver-Smith (1996) “Anthropological Research on Hazards and Disasters”, *Annual Review of Anthropology* 25: 303-28.

doğrudan doğruya içsel bir parçası olarak¹⁰ ele almayı içerir. Bir başka deyişle, sorun, doğa olaylarının ekonomik-politik süreçlerce bir 'afete' dönüştürülmesinde yatmaktadır. Dolayısıyla, kent çalışmalarıyla ilişkisi bakımından afet olgusunda kritik olan ikinci özellik, onun aslında 'doğal' olmadığıdır. Örneğin, birinci sınıf tarım alanlarına sanayi inşa edilmişse, kentler taşıyamayacağı büyüklükte nüfusa boğulmuşsa ya da yerleşim yerinin ortasında organize sanayi bölgeleri oluşturulmuşsa, afet hem gündelik yaşamın 'sıradan', 'olağan' koşulu haline gelmiş demektir (oysa 'doğal' afeti karakterize eden özelliğin geleneksel olarak sıradışılık olduğu varsayılır), hem de toplumsal olarak inşa edilmiş 'afet bölgeleri' yaratılmış demektir – tıpkı Kocaeli gibi, keza İstanbul gibi... Bu kentlerde yaşamak sadece deprem bekleyişi bakımından değil denize, havaya, toprağa karışan sanayi atıkları, trafiği, susuzluğu ile de aslında halihazırda bir afet bölgesinde yaşıyor olmak anlamına gelir. Kısaca, sosyolojik açıdan, doğal afette doğal olan hiç bir şey yoktur. Eğer böyleyse, kolayca diyebiliriz ki, doğaya duyarlı bir planlama pratiği bizi afetlerden pekala koruyabilir ya da onların etkilerini en aza indirebilir. Bu durumda, şehir plancılarının çevre bilinci, yerel ve siyasi iktidarların çevre duyarlılığı yeterli olmalıdır. Yazık ki, tecrübe de ettiğimiz gibi, kapitalist kentleşme süreçleri tarihen doğanın işleyiş kurallarına pek az kulak asarak ilerlemektedir. Öyleyse afeti sosyolojik olarak kavrayabilmek, öncelikle, kapitalizmin mekanla ilişkisini kavrayabilmekten geçmektedir.

Bu nokta, afetin sosyolojik anlamı bakımından üçüncü olarak şu demektir: Kapitalizm altında mekanlar birer eşitsizlik alanları olarak yükseldiği için, afetler aynı zamanda ayrımcıdır; sonuçları itibarıyla de yansız değildir. Bir başka deyişle, afetler hem 'herkesin başına gelmez', hem de geldiğinde herkesi aynı biçimde etkilemez. Bu durum, afetin sadece kendisinin değil, sonuçlarının da toplumsal olarak inşa edildiğini gösterir. Bir afetin yarattığı sonuçlar, toplumsal hayatın tabii olduğu sosyo-ekonomik koşulların içinden yükselir. Bazı toplumsal kesimlerin, örneğin yoksulların, kadınların, dışlanmışların hem afete maruz kalma, hem de ondan zarar görme olasılıkları avantajlı kesimlere daha yüksektir.¹¹ Benzer biçimde, örneğin yoksulların kaybı, bir afet durumunda daha az olabilir ama onlar için küçük kayıplar bile daha yıkıcı, daha hayatidir ve kendilerini yeniden onarma

10 Örneğin bkz. E.L. (Henry) Quarantelli, (2005) "A Social Science Research Agenda for the Disasters of the 21st Century: Theoretical, Methodological and Empirical Issues and Their Professional Implementation", Perry, Ronald W. ve Quarantelli, E.L.(eds.) *What is a Disaster? New Answers to Old Questions*, USA: Xlibris Corporation, s. 325-396.

11 Örneğin bkz. E. Enarson, (1998) "Through Women's Eyes: A Gendered Research Agenda for Disaster Social Science", *Disaster*, 22(2): 157-73; S. Cutter, S. (2006) "The geography of social vulnerability: race, class, and catastrophe" *Understanding Katrina: Perspectives from the Social Sciences*, Soc. Sci. Res. Council. <http://understandingkatrina.ssrc.org/Cutter/> (Erişim tarihi: 21.02.2011).

süreçleri çok daha zorlu ve uzun süreler gerektirir. Çünkü toplumdaki güç ve iktidar ilişkileri, afeti karşılama ve ondan çıkma sürecini de belirlemektedir. Bir başka deyişle, verili bir mekanda ‘doğa’ olaylarının etkisi asla tesadüfi değildir; tersine, toplumsal yapının eşitsiz ve ayrımcı örüntülerine tabidir.

Afet eğer basitçe vuku bulan, ‘başımıza gelen’ bir olay değil de inşa edilen toplumsal bir olgu ise, bu durumda, kapitalizmin mekanla ilişkisine, özellikle de kentleşme sürecinin özellikleri açısından daha yakından bakmak gerekir.

“Toplumsal Bir Ürün” Olarak Mekan

Fransız düşünür Henri Lefebvre, *The Production of Space* (1991) adlı ünlü çalışmasında, kapitalist üretim ilişkisinin sadece zamanda değil mekanda da maddilik kazanan bir etkinlik olduğunu ileri sürer. Mekan, hem somut toplumsal ilişkilerin maddi bir ürünü olarak yükselir hem de bu ilişkilerin baskı ve iktidar süreçleri içindeki tezahürlerini içerir. Mekanın toplumsal bir ürün olduğu tezi, kapitalizmin kendi ‘doğası’na uygun bir kentsel coğrafya yarattığı ve bu yolla kendini yeniden ürettiği anlamına gelir. Lefebvre’ye göre, kapitalist üretimin ihtiyaca değil kara yönelik güdüsü, öncelikle fiziksel, doğal mekanı yok eder ve doğayı değişim değeri yaratmanın basitçe hammaddesi haline getirir. Fakat yıkılan doğa bir başka düzeyde, kentlerde, “ikinci doğa” olarak yeniden inşa edilir. Bu nedenle kapitalizm altında kentsel mekanlar, doğanın mülk edilmesine bağlı olarak yeni fiziksel ve toplumsal çevreler yaratmak üzere sürekli yeniden üretilir. Bu üretim siyasal, ekonomik ve toplumsal süreçlerin içerdiği güç ve iktidar ilişkilerinin bir parçası olduğu için, kentsel dokunun kendisini doğrudan bir çatışma alanı haline getirir. Kentleşme süreçleri açısından çatışmanın asli kaynağı, şüphesiz, kapitalizmin toplumsal ihtiyaçları gözetmeyen kar amaçlı üretim güdüsünün emeği ve kentsel mekanı, içerdiği bütün tarihsel miras ve canlı hayatla birlikte, piyasada alınır-satılır mallara dönüştürmesinde yatar. Bu nedenle, mekanın üretimi, Lefebvre’ye göre, aynı zamanda bir ‘felaketler’ yaratma süreci olarak ilerler. Üstelik, kapitalizm yarattığı felaketlerinden yeni kar alanları üretir; örneğin temiz içme suyu kaynaklarının tahribi, içme suyunu metalaştırmanın bir fırsatı haline gelir.

Kapitalizm altında kentlerin tarihinin de, kenti piyasa değeri üzerinden değerlendiren ve kentsel mekanı bir meta olarak gören eğilimler ile kenti kullanım değeri açısından değerlendiren ve kentsel mekanı, aksine, bir yaşam alanı olarak gören eğilimlerarası mücadelenin etrafında şekillendiği söylenebilir.¹² İkinci eğilime dayalı kentleşme modeli 1980’lerin başına kadar, bildiğimiz gibi, kısmen

12 Tarık Şengül, (2001) *Kentsel Çelişki ve Siyaset: Kapitalist Kentleşme Süreçleri Üzerine Yazılar*, İstanbul: Wald Yayınları, s.171.

1945 sonrası Batı’da gelişen refah devleti merkezli kentsel yapılanmada ve Sovyetler Birliği ve Doğu Bloku’nun yarattığı kentsel deneylerde yaşadı. 1980’li yıllar ise başta kamunun ve emek piyasasının özel sektör lehine deregülasyonu olmak üzere toplumsal ve ekonomik yaşamın piyasa-merkezli örgütlendiği yıllardı ve bu neoliberal düzenleme, Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası gibi (DB) ulusötesi kuruluşlar aracılığıyla hızla küresel bir inşa haline geldi.

Neoliberal Kentleşme Pratiği Olarak Kentsel Dönüşüm Projeleri

Bizim tartışmamız açısından kritik olan, neoliberal inşa ile birlikte kentlerin de daha önce hiç olmadığı kadar satılması ve pazarlanması gereken birer metaya dönüştürülmüş olmasıdır. Kentler artık bir bütün olarak doğrudan doğruya bir girişimcilik malzemesi ve zemini oluşturmak üzere örgütlenmektedir.¹³ DB’nın 2000 yılında akademisyenlerin, kent plancılarının, Almanya, Brezilya, Güney Afrika, Singapor gibi ülkelerin, yerel yöneticilerin, ulusal ya da ulusötesi çeşitli sivil toplum örgütlerinin, mimarların katıldığı geniş çaplı bir uluslararası konferans örgütleyerek oluşturduğu “21. Yüzyılda Kentin Geleceğine İlişkin Dünya Raporu” (Jessop, 2002), kentleşmenin neoliberal dönüşümünün ana hatlarını da çizmektedir.

Neoliberal reformlara neredeyse birebir uygunluk taşıyan Rapor’un 21. yüzyıl kentleri için öngördüğü gelecek şu 3 temel kaide üzerinde yükselmektedir: Birincisi, kentler ekonomik büyümenin motoru, dolayısıyla, uluslararası rekabetin temel aktörleri olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım, kentsel mekanların birer yatırım aracı olarak özellikle büyük sermaye gruplarına peşkeş çekilmesinin yolunu açmaktadır. İkincisi, kamu hizmetleri, neoliberal eleştiriye uygun bir biçimde, bir maliyet unsuru ve hantallık olarak tanımlanmaktadır. Kentsel hizmetlerin özelleştirilmesini içeren bu kaide, emeğin toplumsal yeniden üretim sorunlarından kaynaklanacak kentsel problemler için aile, komşuluk-hemşehrilik, dini kimlik ve cemaat bağlarına dayalı enformal dayanışma ağlarını ve piyasa-merkezli çözümleri öngörmektedir. Üçüncüsü, kamu-özel sektör ortaklığı, yerel ve küresel piyasalararası eşgüdümün sağlanması için elzem kabul edilmekte ve bu yolla küresel piyasaların kentsel mekanlarda nüfuz alanının genişletilmesinin yolu açılmaktadır.¹⁴

21. yüzyıl kentleri için öngörülen bu dönüşüme uygun olarak, birincisi, özellikle büyük kentler, yerel yönetimler aracılığıyla, altyapı ve ticarete dayalı birer yatırım odaklarına dönüşmüş ve böylece kentsel yatırımlar, sermayeye kaynak aktarımının en önemli araçları haline gelmiştir.

13 J. Peck vd. (2009) “Neoliberal Urbanism: Models, Moments, Mutations”, *SAIS Review*, XXIX(1):49-66; Tarık Şengül, (2001).

14 Jessop, 2002.

İkincisi, tam da bu nedenle kentler gerek ulusal, gerek ulusötesi büyük ölçekli sermaye grupları için birer cazip kar kaynaklarına dönüşmüştür. Büyük altyapı ve toplu konut inşaatları, plazalar, iş ve alışveriş merkezleri, Carrefour, Migros gibi ulusötesi perakendicilerin yarattığı hipermarketler çeşitliliği bunun örnekleridir¹⁵.

Üçüncüsü, konut alanları da bu süreçte daha önce hiç olmadığı kadar derin bir sınıfsal kutuplaşma etrafında yeniden organize edilmiştir. Bir yanda ‘villa-gettolar’ tabir edilen kentin ortak yaşam kültürü ve çevresinden tamamen kopuk yerleşimler yükselirken, bir yanda da buna bağlı olarak kent içinde ‘çöküntü alanları’ tabir edilen sefalet bölgeleri oluşmuştur. Kentsel dönüşüm projeleri adı altında yürütülen programların bir ayağı da, kent merkezleri içinde kalmış bu ‘çöküntü’ alanlarının yeniden karlı hale getirilmesine dayanmaktadır. Mekanları ‘soylulaştırma’ olarak da adlandırılan bu girişim, hem yaptığı iyileştirmeye sözkonusu bölgeyi yeniden kentsel ranta tahvil etmekte –Beyoğlu’nun arka sokaklarının dönüşümünde olduğu gibi, hem de bölgenin eski sakinlerini, alt-gelir gruplarını, kent merkezlerinin dışına sürmekte ya da Sulukule örneğinde olduğu gibi, etnik dokusunu bu yolla tasfiye etmektedir.

Piyasa ilkelerini içselleştirilmesine dayalı bir kentleşme sürecinin, özellikle bizim gibi azgelişmiş ülkelerde asli unsurlarından biri de, şüphesiz, gecekondu alanlarının yaşadığı dönüşümdür. Türkiye’de olduğu kadar diğer azgelişmiş ülkelerde de alt-sınıfların barınma ihtiyaçlarına kendilerinin buldukları bir çözüm olarak çok yaygın olan gecekondu, kentsel toprak mülkiyetinde işgal ettikleri konum gereği, neoliberal kentleşmenin müdahale ettiği ilk alanlardan biri olmuştur. Bildiğimiz gibi, Türkiye’de gecekonduların dönüşüm süreci, 1980’lerde ‘yap-sat’ modeliyle topoğrafyası kentsel ranta en uygun bölgelerin apartmanlaşmasıyla başladı; böylece enformal arsa sahipliği formal özel mülkiyet hukukuna çevrildi.¹⁶ Bu sürecin özellikle 90’ların başından itibaren izlediği seyir, kentsel toprak mülkiyetinin sosyal adaletsizlik temelinde nasıl dönüştürüldüğünü görebilmek ve kentsel dönüşüm projelerinin bu bakımdan mantığını anlayabilmek açısından kritiktir.

Öncelikle, azgelişmiş ülkelerde özellikle kentsel toprak mülkiyetinin niteliği ve konut piyasalarının durumu DB’nin 1980’lerden beri aslında gündeminde bulunmaktadır. Banka bu girişimini 1989 yılında, önce gelişmiş ve azgelişmiş ülkelerin belli başlı kentlerinden (toplam 53 kent) derlenen Konut Göstergeleri data seti oluşturarak geliştirmiş ve bir dizi araştırmayla devam etmiştir. Banka’nın konut danışmaları tarafından hazırlanan şu rapor,¹⁷ hem barınma ihtiyacının nasıl

15 Tarık Şengül, (2001).

16 Tarık Şengül, (2001).

17 bkz. R. M. Buckley ve J. Kalarickal, (2005) “Housing Policy in Developing Countries: Conjectures and Refutations”, *The World Bank Research Observer*, 20(2): 233-57.

ele alındığını hem de kentsel dokunun özel mülkiyet rejimi etrafında nasıl yeniden ıslah edilmek istendiğini açıkça sergilemektedir.

Birincisi, barınma ihtiyacı Rapor'da tamamen bir pazar sorunu olarak ele alınmakta ve konut arz ve talebine bağlı bir parametreye indirgenmektedir. İkincisi, az gelişmiş ülkelerde hazine arazilerinin yaygınlığı ve gecekondu örneğinde olduğu gibi enformal mülkiyet hakkının varlığı, konut arzı esnekliğinin önündeki en büyük engel olarak kabul edilmektedir. Bu engelin, konut ihtiyacını, esası bireysel finansmana dayalı olmak üzere, özel ve kamu girişimciliği aracılığıyla piyasalaştırarak bertaraf edilmesi öngörülmektedir. Ülkemizde mortgage sistemi ve Toplu Konut İdaresi Başkanlığı tarafından yürütülen yapılaşmalar, özellikle orta ve alt-orta sınıflara sunulmak üzere, bunun örnekleri olarak hayata geçmektedir. Böylece, hem kentsel toprak mülkiyeti piyasaların egemenlik alanına dahil edilmeye hem de bu yolla, finansal sermayenin etkinlik alanı genişletilmeye çalışılmaktadır. Dünya Bankası'nın krediye erişemeyecek durumda olan en yoksullar için çözümü ise, bilindiği gibi, ülkemizde de başlatılan mikrofinans uygulamalarıdır.¹⁸ Böylece en yoksulların bile, piyasa egemenliğinin ve finansal disiplinin bir parçası haline getirilmesi sağlanmaktadır.

Sonuç olarak, kentsel dönüşüm projelerinin asıl saikinin, kamu kaynaklarını ve kentsel mülkiyetin kullanım hakkını sermayeye, özellikle de ulusötesi sermayeye devretmeye dayalı olduğu söylenebilir. Bu haliyle 'kentsel dönüşüm', hem barınma hakkının ihlaline hem de kentsel 'ortak yaşam' alanlarının yıkımına dayalı bir program olarak ilerlemektedir.

Sonuç Yerine

Neoliberal kentleşme sermayenin tarihe, doğaya ve canlı yaşama karşı hiçbir sorumluluk taşımadan ilerlemesi anlamına gelmektedir. Toplumsal ihtiyacı ve kamu yararını esas olan bir kent planlaması bu yüzden artık hayati önemdedir. Çünkü açık ki, yeryüzündeki canlı yaşam – doğası, tarihi ve kültürel zenginliği ile insanlığın ortak malıdır. Bu yüzden önümüzdeki ikilem, artık, ya kentsel mekânın içerdiği bütün canlı hayatla birlikte hepimiz için ortak bir yaşam alanı olarak örgütlenmesidir ya da 'felakettir'.

18 bkz. M. Yunus, (2003) *Yoksulluğun Bulunmadığı Bir Dünyaya Doğru*, çev. G. Şen, (ikinci baskı) İstanbul: Doğan Yayıncılık.

Kaynakça

- Akşit, B. ve Karancı, N. (1999) "A Case Study from Dinar and Bursa (Turkey)", *The Australian Journal of Emergency Management*, 13 (4): 35-9.
- Baradan, B. (2008) "Review of Literature for the Concept of Post-Disaster Housing in Turkey", *G.U. Journal of Science*, 21 (2): 43-49.
- Brunsmas, D. ve Picou, J. Steven (2008) "Disasters in the Twenty-First Century: Modern Destruction and Future Instruction", *Social Forces*, 87 (2): 983-91.
- Buckley, R. M. ve Kalarickal, J. (2005) "Housing Policy in Developing Countries: Conjectures and Refutations", *The World Bank Research Observer*, 20 (2): 233-57.
- Cutter, S. (2006) "The geography of social vulnerability: race, class, and catastrophe" *Understanding Katrina: Perspectives from the Social Sciences*, Soc. Sci. Res. Council. <http://understandingkatrina.ssrc.org/Cutter/>
- Enarson, E. (1998) "Through Women's Eyes: A Gendered Research Agenda for Disaster Social Science", *Disaster*, 22 (2): 157-73.
- Jalali, R. (2002) "Civil Society and the State: Turkey after the Earthquake", *Disasters*, 2002, 26 (2): 120-39.
- Jessop, B. (2002) "Liberalism, Neoliberalism and Urban Governance: A State-Theoretical Perspective", *Antipode*, 34 (3): 452-72.
- Kasapoğlu, A. ve Ecevit, M. (2001) *Deprem'in Sosyolojik Araştırması*, Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları, No. 8.
- Kreps, G. A. (1985) "Disaster and the Social Order", *Sociological Theory*, 3 (1): 49-64.
- Kreps, G. A. (1984) "Sociological Inquiry and Disaster Research", *Annual Review of Sociology*, 10: 309-30.
- Kubicek, P. (2002) "The Earthquake, Civil Society and Political Change in Turkey: Assessment and Comparison with Eastern Europe", *Political Studies*, 50: 761-78.
- Lefebvre, H. (1991) *The Production of Space*, Oxford: Blackwell.
- Oliver-Smith, A. (1996) "Anthropological Research on Hazards and Disasters", *Annual Review of Anthropology* 25: 303-28.
- Özüğür, M. (2000) "17 Ağustos Körfez Depremi: Yıkıntıların İçinden Notlar", *Mülkiye*, XXIV(220): 323-38.
- Peck, J., Theodore, N. ve Brenner, N. (2009) "Neoliberal Urbanism: Models, Moments, Mutations", *SAIS Review*, XXIX (1):49-66.
- Quarantelli, E.L. (Henry) (2005) "A Social Science Research Agenda for the Disasters of the 21st Century: Theoretical, Methodological and Empirical Issues and Their Professional Implementation", Perry, Ronald W. ve Quarantelli, E.L.(eds.) *What is a Disaster? New Answers to Old Questions*, USA: Xlibris Corporation, s. 325-396.
- Sengezer, B. ve Koç, E. (2005) "A critical analysis of earthquakes and urban planning in Turkey", *Disaster*, 29 (2): 171-194.
- Swyngedouw, E. ve Heynen, N. C. (2003) "Special Issue: Urban Political Ecology, Justice and the Politics of Scale", *Antipode*, 35 (5): 898-918.

Şengül, T. (2001) Kentsel Çelişki ve Siyaset: Kapitalist Kentleşme Süreçleri Üzerine Yazılar, İstanbul: Wald Yayınları.

Tierney, Kathleen J. (2007) "From the Margins to the Mainstream? Disaster Research at the Crossroads", *Annual Review of Sociology*, 33: 503–25.

Yunus, M. (2003) *Yoksulluğun Bulunmadığı Bir Dünyaya Doğru*, çev. G. Şen, (ikinci baskı) İstanbul: Doğan Yayıncılık.